

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Розвиток фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією

Виконала: здобувач освіти
групи СОб(л)-4(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Фокіна Аліна Олегівна
Керівник: Клочкова Ю.В.
Рецензент: Докучина Т.О.
Нормоконтроль: _____ Алла НАДТОЧІЙ

Запоріжжя
2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 66 с., 5 табл., 5 рис., 46 джерел, 5 додатків.

Об'єкт дослідження: фонематичне сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією.

Мета дослідження: здійснити теоретичний аналіз розвитку фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією, емпірично дослідити стан фонематичного сприймання у цієї категорії дітей.

Методи дослідження: теоретичні методи (аналіз наукової психолого-педагогічної вітчизняної й зарубіжної літератури з метою обґрунтування структури; узагальнення наукових підходів до вивчення адаптаційних процесів у практиці); емпіричні методи (логопедичне обстеження досліджуваних, під час якого враховувалися індивідуальні, психологічні та вікові особливості їхнього розвитку; цілеспрямовані спостереження за мовленнєвою діяльністю дітей з псевдобульбарною дизартрією під час ігрової та розвивальної взаємодії); математико-статистичні методи (процедура кількісної та якісної обробки даних).

Псевдобульбарна дизартрія, як складне мовленнєве порушення, зумовлене ураженням центральних рухових шляхів, що іннервують мовленнєвий апарат, часто супроводжується значними труднощами у розвитку фонетичної сторони мовлення.

Теоретичне значення полягає у поглибленні розуміння механізмів порушення мовленнєвого розвитку при псевдобульбарній дизартрії, зокрема у сфері слухового сприймання фонем. Практична значущість дослідження визначається необхідністю розробки та впровадження ефективних методів діагностики та корекції порушень фонематичного сприймання.

**ФОНЕМАТИЧНЕ СПРИЙМАННЯ, ПСЕВДОБУЛЬБАРНА
ДИЗАРТРИЯ, ФОНЕМАТИЧНИЙ СЛУХ, ДОШКІЛЬНИЙ ВІК.**

ВСТУП

Фонематичне сприймання є одним з найважливішим компонентом засвоєння рідної мови. Повноцінне формування фонематичного сприймання є значущим для вдалого оволодіння усним та писемним мовленням. Особливо важливим є розвиток фонематичного сприймання в дітей дошкільного віку, тому що саме в цей період активно формується мовленнєва система та відбувається підготовка до шкільного навчання.

Фонематичне сприймання – розпізнавання та розрізнення звуків мовлення [8].

Розвиток фонематичного сприймання передбачає в дітей велику кількість умінь: виділяти конкретні звуки; складати із звуків слова; здатність розрізняти на слух всі звуки мовлення, не плутаючи їх між собою [11].

Вчені С. Конопляста, О. Корнєв та інші описують у своїх роботах, що дизартрія, як мовленнєве порушення виявляється як складний мовленнєвий процес органічного ураження центральної нервової системи, що виражається у неврологічних, психологічних та мовленнєвих ознаках, які з'являються в результаті впливу різних етіопатогенетичних чинників.

Згідно досліджень Л.Позднякової, В. Тарасун, С. Коноплястої, М. Шеремет, Н. Пахомової, та інших основними в структурі дизартрії є фонетичні розлади: порушення вимови звуків та просодичних компонентів мовлення, що зумовлені недостатньою іннервацією м'язів мовленнєвого апарату (дихальних, голосових, артикуляційних) [4].

Інші дослідники М. Супрун та І. Шелест у своїх працях виділяють, що в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією, яка характеризується порушеннями артикуляції, голосоутворення та дихання, розвиток фонематичного сприймання часто порушується.

Псевдобульбарна дизартрія, спричинена ураженням центральної нервової системи, негативно впливає на формування мовленнєво-слухової диференціації звуків, що є головною ознакою фонематичного сприймання.

Отже, вивчення особливостей фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією є актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Мета дослідження: здійснити теоретичний аналіз розвитку фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією, емпірично дослідити стан фонематичного сприймання у цієї категорії дітей.

Для поставленої мети дослідження, визначено такі завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу та розглянути теоретичні аспекти фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією.

2. Обґрунтувати методику дослідження стану фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією.

3. Провести аналіз результатів діагностики стану фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією.

4. Розробити рекомендації для логопедів та вихователів, батьків щодо розвитку фонематичного сприймання.

Об'єкт дослідження: фонематичне сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією.

Предмет дослідження: особливості фонематичного сприймання в дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією.

Методи науково-педагогічного дослідження:

1. Теоретичні методи: аналіз наукової психолого-педагогічної вітчизняної й зарубіжної літератури з метою обґрунтування структури; узагальнення наукових підходів до вивчення адаптаційних процесів у практиці;

2. Емпіричні методи – психолого-педагогічне та логопедичне обстеження досліджуваних, під час якого враховувалися індивідуальні,

психологічні та вікові особливості їхнього розвитку; цілеспрямовані спостереження за мовленнєвою діяльністю дітей з псевдобульбарною дизартрією під час ігрової та розвивальної взаємодії.

3. Математико-статистичні методи – процедура кількісної та якісної обробки даних.

В якості діагностичного інструментарію обрано:

1. Методику Л. Трофименко «Дослідження фонематичного сприймання».
2. Методику Г. Терешко «Дослідження фонематичного сприймання».
3. Серію авторських діагностичних завдань.

База дослідження. Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності Хортицької національної академії.

Практична значущість результатів дослідження полягає в можливості можливості використання розроблених авторських завдань для діагностики фонематичного сприймання, отримані дані можна використовувати у проведенні подальших наукових досліджень.

Апробація результатів дослідження. Фокіна А. Особливості формування фонематичного сприймання в дітей дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених "Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу" (м. Запоріжжя, 10-11 квітня 2025 р.)

Структура роботи. Робота складається з завдань, реферату вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел, додатків. Основний обсяг роботи викладено на 49 сторінках, загальний обсяг дослідження складає 66 сторінок. Дослідження містить 5 таблиць, 5 рисунків.

ВИСНОВКИ

1. З'ясовано, що науково-теоретичні підходи до вивчення дизартрії охоплюють різні аспекти цього порушення мовлення, зокрема нейропсихологічні, лінгвістичні, психолінгвістичні та соціальні теорії. Дизартрія є порушенням артикуляції, викликаним ураженням центральної нервової системи, що призводить до розладів моторної функції мовлення.

Псевдобульбарна дизартрія є порушенням мовлення, пов'язаним з ураженням центральних моторних шляхів, які відповідають за іннервацію мовленнєвих м'язів. У дітей із таким діагнозом спостерігається млява або напружена артикуляція, порушення темпу, ритму й інтонації мовлення, а також значні труднощі у звуковимові. Ці моторні порушення безпосередньо впливають на формування фонематичного сприймання. Через нечітку артикуляцію дитина сприймає звуки спотворено, що ускладнює розпізнавання й диференціацію фонем. У результаті – виникають помилки у визначенні звукового складу слова, кількості складів, місця звуку в слові тощо. Таке неправильне слухо-мовленнєве сприймання негативно позначається на розвитку фонетико-фонематичної сторони мовлення і гальмує становлення навичок читання та письма.

2. Обґрунтовано методику дослідження стану фонематичного сприймання у дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією. Для того, щоб отримати об'єктивні дані про розвиток фонематичного сприймання у старших дошкільників з дизартрією в межах експериментального дослідження було застосовано низку методів, а саме: психолого-педагогічне та логопедичне обстеження досліджуваних, під час якого враховувалися індивідуальні, психологічні та вікові особливості їхнього розвитку; цілеспрямовані спостереження за мовленнєвою діяльністю дітей з псевдобульбарною дизартрією під час ігрової та розвивальної взаємодії.

В якості діагностичного інструментарію обрано: методику Л. Трофименко «Дослідження фонематичного сприймання»; методику

Г. Терешко «Дослідження фонематичного сприймання», а також серію авторських діагностичних завдань.

3. Встановлено, що в результатах емпіричного дослідження переважають діти з псевдобульбарною дизартрією з середнім та низьким рівнем розвитку фонематичного сприймання, що підтверджують потребу в цілеспрямованій логопедичній роботі, спрямованій на розвиток фонематичного аналізу, вмінь диференціювати звуки та розуміти звукову структуру слова. Це має стати пріоритетним напрямом у подальшій корекційно-розвивальній діяльності.

Відсутність дітей з високим рівнем сформованості фонематичного сприймання свідчить про наявність системних труднощів у засвоєнні звукової структури мови, що є характерним для дітей з псевдобульбарною дизартрією. Середній рівень розвитку фонематичного сприймання у 51,9 % дітей свідчить про певну сформованість навичок фонематичного аналізу, однак із труднощами в складніших завданнях, які вимагають більш високого рівня мовленнєвої концентрації. Низький рівень у 48,1 % дітей вказує на виражену несформованість фонематичних процесів, що проявляється в порушенні здатності визначати звуки в словах і сприймати звукову будову слова загалом.

4. На основі аналізу значної кількості наукових джерел із досліджуваної проблеми та, враховуючи результати проведеного емпіричного дослідження, запропоновано методичні рекомендації логопедам та вихователям щодо розвитку фонематичного сприймання у дітей старшого дошкільного віку з псевдобульбарною дизартрією.

Запропоновані ігри та вправи допомагають розвивати слухову увагу, фонематичний слух, мовленнєву пам'ять та правильну звуковимову. Методичні рекомендації, подані в параграфі, забезпечують практичну основу для організації занять і можуть бути гнучко адаптовані до індивідуальних потреб дітей з мовленнєвими порушеннями.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми.